

מחשבה למעשה

בית מדרש ללימוד והוראת ההלכה
בראשות הרב בוטרמן שליט"א

בעלון השבוע...

ברכה למעשה // סופגניה <
פרשת השבוע // אהבה מקאקא השונה <
איסור והיגרו // הכשרת כבוד <
מעשה בדיבור // אילא מעלה <

את האלון נגן אקדמא גמ כמארגן www.kollel.org.il

ברכה למעשה

סופגניה

הרב לייב לויטן

להלכה פסק השו"ע בסימן קס"ח סעיף י"ג לעיקר הדין כמו רבנו שמשון שמברך מזונות, אולם הוסיף שכדי לצאת מסבך המחלוקת, טוב לאכול דווקא בתוך סעודת פת.

אך כתב בביה"ל שם ד"ה וירא שמים שמה שמועיל לאכול את זה בתוך סעודת פת ואז ברכת המוציא פוטרנו, הוא דווקא באופן שאוכל את המאכל לשם שובע, ואז זה נחשב כחלק מהסעודה וברכת המוציא חלה אף עליו, אבל דבר שאוכלו לשם קינוח, בזה עדיין נשארנו בספק, דלפי ר"ת הוא נחשב לפת גמור וברכתו המוציא, אבל לפי רבנו שמשון שברכתו מזונות, אז כיון שעשוי לשם קינוח ברכת המוציא לא פטרה אותו ועדיין חייב לברך עליו, ולא יועיל לו מה שאוכלו בתוך סעודתו.

ונחזור לסופגניה; בדרך כלל רוב הסופגניות הינן מטוגנות בשמן עמוק באופן שנחשבות לפת הבאה בכסנין, ולפי"ז כל עוד לא קבע עליהן סעודה עדיף לאכלם שלא בתוך הסעודה ואז יברך עליהם מזונות לכו"ע, אבל אם אוכלם בתוך הסעודה עדיין ייכנס לספק, שהרי לדעת ר"ת נפטר בברכת המוציא (כדין פת הבאה בכסנין שלא מברכים בתוך הסעודה), ולדעת רבנו שמשון ברכתו מזונות ולא נפטר בברכת המוציא משום שאוכלם לשם קינוח. ומיהו אף אם הזדמן לו לאכול בתוך הסעודה, או שיכין לפטור בברכת המוציא (דזה מועיל אף אם אוכל לשם קינוח כדמשמע בביה"ל סוד"ה ויר"ש), או שיכין במפורש שלא לפטור בברכת המוציא ואז יברך מזונות בתוך הסעודה. אך אם קבע עליהם סעודה, גם שלא בתוך הסעודה נכנס לסבך המחלוקת, דלפי רבנו תם מברך המוציא כדין פת הבאה בכסנין שקבע עליה סעודה, ולרבנו שמשון לא מועיל בזה קביעות סעודה, שהרי לשיטתו אינו נידון כפת הבאה בכסנין, משכך עדיף לא לאכול סופגניות בשיעור קביעת סעודה (היינו לכתחילה 162 גרם).

על מנת ללבן נושא זה, עלינו תחילה לברר מה דין כל בצק שלישתו ובלילתו עבה ונעשה בתחילתו כמו לחם רגיל, אבל במקום לאפותו טיגנו או בישלו אותו, האם ברכתו נקבעת לפי שעת לישתו ואז הוא היה לחם גמור, או שברכתו נקבעת לפי שעת אפייתו, ואז הוא לא נאפה אלא בושל. ותחילה יש לדעת שכל הנושא הוא דווקא שחתיכות הלחם יש בהם כזית, אבל אם אין בהם כזית, כבר התבאר שאפילו חתיכות לחם גמור שבישלו או טיגנו בשמן עמוק ואין בהם כזית, שהתבטל מהם שם לחם וברכתו מזונות, והנידון כאן הוא בבצק שעוד לא נעשה לחם ויש בחתיכות כזית, האם דינו כמו לחם שבישלו או טיגנו וברכתו המוציא כיון שיש בחתיכות כזית, או שכיון שעוד לא היה עליו שם לחם מעולם, אינו חשוב דיו לברך עליו המוציא.

עוד יש להקדים שדבר שנילוש בשמן או מי פירות, נידון כפת הבאה בכסנין, וכל עוד שלא קבע סעודתו מברך לכו"ע בורא מיני מזונות. וכמו"כ דבר שנילוש במים בלבד אבל טוגן בהרבה שמן, ג"כ נידון כפת הבאה בכסנין שמברך עליה מזונות אם לא קבע סעודתו עליה (ביה"ל שם ד"ה וכ"ז). אלא רק באופן שהמאפה לא נחשב לפת הבאה בכסנין, או שזה כן פת הבאה בכסנין אלא שהוא קבע סעודתו עליו, נחלקו הראשונים בהגדרתו.

דעת רבנו תם שחיוב ברכת המוציא בא כאשר יש גם חיוב הפרשת חלה, ולגבי הפרשת חלה יש כלל שהולכים אחרי גלגול העיסה, ואם היתה בלילה עבה, זה שאח"כ טיגן או בישל לא פקע ממנו שם לחם, וחייב בהפרשת חלה וממילא גם ברכתו המוציא.

דעת רבנו שמשון שלענין ברכת המוציא הולכים אחר האפייה ואם לא נאפה אפילו אם בלילתו עבה ברכתו מזונות. ויש פוסקים שרצו לחלק בדעת רבנו שמשון שאם כאשר גלגל את העיסה היה בדעתו לאפות ואח"כ נמלך לטגן, דבזה מודה רבנו שמשון שברכתו המוציא.

אהבה מקלקלת השורה

כחום היום

הפרשה עוסקת בתחילתה בהכנסת האורחים של אברהם אבינו. הפסוקים עוסקים ביום שלישי למילתו של אברהם והוא בן תשעים ותשע, והקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, ואברהם יושב פתח האוהל כחום היום ומחפש אחר אורחים. לבסוף אברהם זוכה לביקורם של שלושת המלאכים המבשרים לו על לידת יצחק.

וראו להתבונן, הרי הקב"ה רואה את תשוקתו של אברהם לאורחים, אז למה הוא לא מכניס בחזרה את החמה לנרתיקה ומזמן לו אורחים 'רגילים', למה הקב"ה משאיר את החמה בחוץ באקלים המתאים רק למלאכים.

פסח כנגד אברהם

והנה, מובא בטור באורח חיים (סימן תי"ז) ש"שלושה רגלים הם כנגד שלושת האבות, ופסח כנגד אברהם דכתיב "לושי ועשי עוגות", ופסח היה, ובמדרש רבה כתוב (מ"ח, י"ב) שאברהם הגיש לאורחים לאכול מצות. ולכאורה צריך ביאור, מה הקשר בין זה שאברהם האכיל את המלאכים לבין כך שאנו אוכלים מצות בחג הפסח, מהו העומק של הדברים הרי פשוט שזה לא משום שבמקרה כך אירע שפסח פגע בדיוק בזמן שהמלאכים הגיעו.

אהבת חסד

ונראה, שכפי הידוע אברהם הוא עמוד החסד, וכמו שנאמר במיכה (פרק ז, כ) "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם...", וכן איתא בגמרא בכתובות (ח:): "אחינו גומלי חסדים, בני גומלי חסדים, המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו", ופירש"י שהכוונה לברית החסד של אברהם (-שנטע אש"ל).

ובתוך מעשה החסד המתואר בפרשתנו בולטת לה תכונה מיוחדת המעידה כאלף עדים על חיבורו של אברהם לחסד. המידה היא "זריזות", וכנאמר: "וימהר... מהרי... ואל הבקר רץ אברהם...".

הזריזות במצוות מעידה על תשוקה וחפץ בהם, וכלשונו של הרב דסלר (במכתב מאליהו חלק ב): "מי הוא בעל חסד, זה הרודף חסד והשואף לחסד בכל מהותו ואין לו כל מניע אחר אלא עצם החסד בלבד... כי החסד ממלא את כל פנימיותו ונובע ממנו תמיד עד שרואה בכל חייו רק הזדמנות לחסד", הרדיפה אחרי הדבר היא עדות לחיבור, היא ביטוי לאהבה שמקלקלת את השורה. ולהפך, העצלות, והכבדות במצוות הן תופעות של ריחוק, והם פרי תוצאותיו של היצר- עפריות החומר העכור.

שאר שבעיה

והנה, נאמר בתורה בפרשת בא (שמות י"ב, י"ז) "ושמרתם את המצות", דהיינו שמצה בשביל שלא תחמץ צריך לאפותה בזריזות. ורש"י שם מביא בשם חז"ל: "אל תיקרי את המצות אלא את המצוות, שמצווה הבאה לידך אל תחמצנה", הווה אומר כי מן הזריזות ב'מצה' לומדים שכל המצוות צריכות להיעשות בהתלהבות ובהתלהטות קודש.

כותב המהר"ל בגבורת ה' (פל"ו), ש'מצה' שייכת לאברהם אבינו היות ואין בה שאור, שהוא מסמל את היצר הרע [וכדאיתא בברכות יז: "ומי מעכב, שאור שבעיה"].

וביאור דבריו, לפי דרכנו, שאברהם הוא עמוד החסד, וכל חסדיו וכל מעשיו נעשים בזריזות ובהתלהבות המעידה על ביטול היצר הרע שכל מטרתו לגרום לעצלות ולקיפאון בעבודת ה', ולכן המצה שהיא נעשית בזריזות, ואין בה שאור המחמיץ, היא כנגד אברהם אבינו, שכן גם היא פרי הזריזות והשאור לא שולט בה.

והנה תכונה זו של זריזות היא תכונה שנמצאת במלאכים, וכפי שנאמר ביחזקאל (פרק א, יד) "והחיות רצוא ושוב", והיינו שאצל המלאכים הכל נעשה בזריזות ובמהירות היות והם נטולי יצר הרע, ואין מי שמעכב בעדם.

אמנם באמת הוא מלאך

ולפי זה יתכן לומר שהקב"ה רצה לשלוח לאברהם מלאכים לרפואתו ולבשר לו על יצחק, אולם בשביל זה היה צורך שאברהם עצמו יתעלה לדרגה של מלאך, ולפיכך הקב"ה לא רצה להשיב חמה לנרתיקה ולזמן לאברהם אורחים רגילים, אלא אדרבא, הקב"ה השאיר את החמה במלוא עוזה ותוקפה, ואברהם ממרומי גילו המופלג, תוך ייסורים וכאבים גדולים, כשהחמה קופחת ומונעת מאנשים מלצאת החוצה, הוא 'רץ' לקראת אורחיו במלוא החשק וההתלהבות, כאחרון הצעירים. יש כאן שיא של שבירת היצר, שיא שבו אברהם אבינו הקדיש את כל עצמותו לשליחותו ממש כדרגה של מלאך שכולו עומד לשליחותו, וכלל לא חס על עצמו, בבחינת "והחיות רצוא ושוב", ורק אז אברהם היה ראוי לביקור המלאכים בביתו, אז הוא היה ראוי להנהגה על טבעית והתבשר שגם בגיל כשלו הוא יזכה לחבוק בן.

ולפי זה נפלא מאד מה שהביא הטור שאברהם האכיל את המלאכים מצות. משום שמצה אין בה יצר הרע היות ונעשית בזריזות, ולמלאכים גם אין יצר הרע, ואברהם

ו) "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, ואומר לך בדמיך חיי, ואומר לך בדמיך חיי". בזכות דם פסח - שניתק אותנו מעבדה זרה, ובזכות דם מילה - שחיבר אותנו לקב"ה, זכינו לאכול מצות המבטאות יותר מכל את ביטול היצר, ובזה התחברנו למידתו של אברהם אבינו ע"ה שגם אהבתנו קלקלה את השורה.

אבינו שהתעלה למדרגה של מלאך וביטל את יצרו זכה לארח בביתו את המלאכים ולהאכילם לחם נעלה כזה –"עוגות מצות כי לא חמץ".

בדמיך חיי

וגם מובן שעם ישראל זכו לאכילת מצות בפסח, כי עם ישראל בצאתם ממצרים ביטלו את עצמם, והכניעו את היצר לפני הקב"ה, וכפי שנאמר (יחזקאל פרק ט"ז,

איסור והיתר

הכשרת כבד

הרב יאיר כהן

חששו לדעת הר"ן שלכתחילה יש לחרוץ את הכבד בסכין בצורת שתי וערב ולצלוחו כשהחיתוך למטה, ואילו האשכנזים נהגו להקל בזה ולא הצריכו חיתוך כזה אלא בכבד בהמה בלבד אבל בכבד עוף שממילא חותכים ממנו את המרה לא הצריכו חיתוך נוסף כלל. הדחה במים- 'לפני הצלייה ובסמוך אליה' יש להדיח את הכבד היטב במים, ואם חתך אותו אחרי ההדחה צריך לשוב ולהדיח שנית את מקום החיתוך. מליחה מועטת- 'לאחר שמיניח את הכבד על האש' יש למלוח את הכבד מליחה מועטת במלח שהיא יותר מסתם מליחה שמולח לאכילה ופחות ממליחה שמולחים להכשרת בשר.

צלייה גמורה- צריך לצלות את הכבד צלייה גמורה מכל הצדדים ושהבשר לא יהיה נא, ובכ"ז אין להילחץ ולשרוף אותו כי מעיקר הדין מספיק גם חצי מזמן הצלייה הרגיל. הדחה אחרונה- דעת האשכנזים שגם לאחר צלייה גמורה עדיין יש חשש שמא יש דם העומד ע"ג החתיכה והצריכו לכתחילה להדיח את החתיכה ג' פעמים לאחר הצלייה ולכן בסוף הצלייה יש להכין קערה עם מים ולהוציא את הכבד מהאש "ישירות לתוך המים" (בלי שהכבד יגע בקערה עצמה כדי שלא יטריף אותה) ולאחר מכן לסנן את המים ולהדיח כך עוד פעמיים. ואילו הספרדים לא נהגו כך ולא הצריכו הדחה אחרונה כלל.

הכשרת כלי הצלייה- לאחר שמסיים את הצלייה יש להכשיר את הרשת והמזלג וכל כלי אחר שבא במגע עם הכבד הרוחח בעודו פולט דם, אלא שכיון שמצינו סברא שאולי דם אינו נבלע כלל בכלי תוך כדי הצלייה הקלו הפוסקים להכשיר את הכלים ע"י ליבון קל ומספיק שיניח את הכלים ריקים ע"ג האש הדולקת כמה דקות ודי בכך.

כל זה כתבנו לעניין לכתחילה ובכל מקרה שדילג או שינה במשהו מהנהוג יש לברר אצל מורה הוראה את הדין בכל מקרה לגופו.

שאלה: היום מצוי לקנות בחנויות כבד צלוי בהכשרים מהודרים אלא שאליה וקוץ בה שמחיר כבד צלוי יקר מאד ביחס לכבד שאינו צלוי, ובכן מהי הדרך הנכונה להכשיר כבד ע"פ ההלכה.

תשובה: בגמ' מבואר שכבד "כולו דם" כלומר שהאפשרות להוציא ממנו את הדם היא קשה יותר מאשר בשאר בשר רגיל ולכן יש לתת את הדעת לכמה כללים בהכשר הכבד ראשית יש לדעת שבשונה מבשר שאפשר להוציא את דמו או בצלייה או במליחה כבד חמור יותר ואין אפשרות להכשירו אלא בצלייה בלבד וגם בצלייתו יש כמה הבדלים וכפי שיובא בהמשך.

שנית הביא השו"ע חומרת הגאונים שגם אם צליתי את הכבד כהלכתו עדיין ישנה הגבלה שאסור לי לשוב ולבשל את הכבד בסיר משום שחששו שמא נשאר בו מעט דם גם אחרי הצלייה ודם זה כל עוד לא יצא החוצה מחוץ לחתיכה אין איסור לאוכלו אבל אם ישוב ויבשל את הכבד אולי יצא אותו הדם ויחזור ויבלע ונמצא אוכל דם.

אלא שהביאו הפוסקים שדין זה שאסור לחזור ולבשלו נאמר רק אם הכבד עמד ג' ימים מאז השחיטה שאז חששו שהדם מתייבש בתוכו ולא יוצא כולו בצלייה אבל אם צלה אותו בתוך ע"ב שעות אפשר לשוב ולבשלו.

ולכן הרוצה לבשל את הכבד לאחר הצלייה צריך לשים לב לכתוב ע"ג האריזה מתי הייתה השחיטה ולצלוחו תוך ע"ב שעות, ואם אין לו פנאי לצלותו כעת יכול לכתחילה להקפיא אותו וזמן זה שהוא קפוא אינו נספר מן הע"ב שעות (למרות שבשאר בשר המנהג להחמיר שהקפאה אינה מועילה).

עוד יש נוהגים להקל שאפי' לכתחילה כל שתוך ע"ב שעות שורה אותו במים למשך חצי שעה הדם שבתוכו מתרכך ואפשר לשוב ולמנות ע"ב שעות מזמן סיום השרייה.

כעת נעבור לצלייה עצמה אותה יש לבצע ע"פ ההנחיות והמסורת במדוייק וכך נמנע ממכשולות ואיסורים חיתוך שתי וערב- ראשית יש לדעת שלמנהג הספרדים

יש פעמים שכשאומר על מישהו שהוא אינו חכם, שמעבר ללשון הרע שבזה, בנוסף הוא גם יורד ממש לחייו, וכמו שמובא בשם הגר"י סלנטר שאמר: "אם אומרים על רב שאין קולו נעים לזמר, ועל חזן שאיננו למדן, הרי זה בכלל לשון הרע, אבל מי שאומר על רב שאיננו גדול בתורה, ועל חזן שאין קולו נעים מאד, הוא לסטים מזוין שבא בנשקו לחנות חברו ולוקח ממנו כל אשר יש לו".

וכאשר עולה הטענה, "מה לשון הרע בזה.. האם כולם מושלמים.. האם כולם חכמים.. וכו'", י שלהביא את דבריו של החפץ חיים: " עוד אשאלך אחי, על דבר פתוי היצר שדבר זה איננו בכלל לשון הרע, **שתבחן בעצמך, אם יתודע אליך בברור שאחד פרסם עליך לאנשים שאינך חכם [וכיוצא בזה בשאר שלילת המעלות] כמה מהתרעומות היה לך עליו עבור זה, והיית חושב עליו לאמר: מה סימני שטות ראה עלי, אין זה כי אם רוע לב ובעל לשון הרע, שרצונו רק לגנות חברו ולהשפילו. וכשאתה עושה כן לחברך, שבכמה ענינים הוא טוב יותר ממך להשם ולבריות, אין זה נחשב בעיניך לעוון כלל, ראה את העוורון הגדול שיש בזה". (חפץ חיים כלל ד', באר מים חיים ל"ז, וכלל ה' ב-ג. משפטי בני אדם עמ' רכט)**

שאלה: האם מותר לספר על חבר שהוא איננו חכם, כלומר לא לספר עליו שהוא טיפש וחסר שכל שלא מבין כלום, אלא רק לשלול ממנו מעלה – שהוא אינו חכם. ובעצם שאלה זו יסודית מאד בהלכות לשון הרע, שלילת מעלות אפילו כשלא מתכוון לגנות את חברו, האם יש בזה משום איסור לשון הרע.

תשובה: יש לחלק בין סוגי שלילת המעלות. אם אומר על חברו שהוא אדם שמקפיד על חפציו, ולא מעביר על מדותיו מעבר למקובל, אין זה בכלל דברי גנאי ואין זה לשון הרע. כיוון שלא אמר עליו משהו מגונה, אלא אמר שהוא כמו רוב העולם ולא משהו מיוחד (אומנם גם בזה צריך להיזהר כיון שפעמים שהשומעים יבואו מתוך לידי לשון הרע, שיבואו להוסיף שלא רק שהוא לא מעביר על מידותיו אלא הוא גם קפדן מאד וכו') אך במקרה ששולל מעלה מחברו, כגון שאומר שאיננו חכם, אע"פ שיש בעולם אנשים לא חכמים, והוא לא עשה שום דבר רע בזה שהוא לא חכם, אבל זה בכלל שלון הרע, כיוון שיכול להיות שכתוצאה מהמידע שלו יסובב נזק לחברו.

שאם חברו רווק, יהיו אנשים שלא ירצו להשתדך איתו מחמת שאינו חכם, ואם הוא בעל עסק לא ירצו לעשות עימו עסקים מחמת שאינו חכם וכן על זה הדרך.

השיעורים שיימסרו השבוע בהלכות שבת מפי רבני הכולל:

אלעד - ראש הכולל הרב אלדד בוטרמן שליט"א יום ג' בשעה 21:00 בבית הכנסת דרך החיים רחוב רבי מאיר 7

רחובות - הרב לייב לויטן-יום ב' שעה 21:00 בבית הכנסת פא"י רחוב עזרא 35

פתח תקווה מרכז העיר - הרב אביעד באבאי- יום ד' בשעה 21:00 בבית המדרש חברון רחוב טרומפלדור 62

פתח תקווה שכונת גני הדר - יום ב' הרב אהרון דואר במתנ"ס הדרים רחוב קהילות יעקב 8

פתח תקווה שכונת עמישב - יום ג' הרב פסח זק בשעה 21:00 בית הכנסת איילת השחר רחוב שבט אשר 13

בני ברק שיכון ג' - יום ג' בשעה 20:30 בבית הכנסת המרכזי רחוב חזון איש 74

בני ברק קרית הרצוג - יום ד' הרב אהרון דואר בשעה 21:00 בבית הכנסת היכל שמואל רחוב נויפלד 10

כל המעוניין שיתקיים שיעור הלכה באזור מגוריו מפי אחד מרבני הכולל יש ליצור עמנו קשר במייל